

SOSIAALINEN LIIKE SOTILAALLISENA TOIMIJANA

ANTTI PARONEN

Kirjoittaja on yliluutnantti, sotatieteiden maisteri ja jatko-opiskelija MPKK:n Sotahistorian laitoksella

ABSTRACT

Social movement as a military actor

Our modern time makes it possible to civil liberties to be used in social influencing without the need to bind oneself with traditional political channels like parties or hierarchical organizations. Even though the enabling technology can be considered relatively new, the phenomenon itself is not. With great deal of generalization it can be said, that social movements have existed as long as there has been social communities and societies formed by individuals. Even so, it is generally considered that the golden age of social movements have begun in the 19th century during the industrialization and the birth of the working class. The development of social movement types had again gone toward dealing with more unmaterialistic topics and goals. These latter types of movements are generally considered to be called as new social movements.

This article deals socials movements with different point of view, as a military actor or informal military organization. Global jihadism is been used in the article as an example for new social movement with violent ideology and proven ability to conduct destructive operations. This point of view is not unheard of, but usually one sees social movements, especially the new ones, being looked at in a different, more peaceful light.

Global jihadism as a social movement has not always been in its current form. The original al-Qaida from the mid-1990's all the way to 2001 and the beginning of the War on Terror could be considered somewhat a formal organization or "main base" of global jihadists and individuals linked to that ideology. After the fall of Taliban regime and beginning the great hunt of the al-Qaida operators, only option for the movement has been to scatter around to protect itself and to provide some kind of freedom to operate.

This kind of global movement with very unpredictable actions poses great challenges to our modern security environment. In this article after presenting the global jihadism as a new social movement it's been studied what kind of challenges opposing forces, especially US military, has had to face while trying to deny the global jihadists' freedom to operate. Historically it is clear that opposing forces of social movements, has had to adapt on some level to the demands of the particular movement. With these ideas the article tries to make it clear in what kind of security environment western countries are dealing in and how significant changes especially US military has had to undergo while facing the threat coming from an enemy organized like a social movement.

Moderni aikamme mahdollistaa kansalaisvapauksien hyödyntämisen yhteiskunnallisen vaikuttamisen alalla ilman sitoutumistarvetta perinteisiin yhteiskunnallisen vaikuttamisen kana-

viin, jollaisina poliittiset puolueet omana aikanamme voidaan nähdä. Nopea tiedonvälitys ja median uusi sosiaalinen aalto tuovat mukanaan vaikuttamisen maailmaan sellaisia ilmentymiä, jotka mahdollistavat kansalaisten kytketymisen yhä tiiviimmin yhteiskunnallisen kiinnostuksensa kohteisiin ja samalla reaaliaikaisesti kommentoinnin ja vaikuttamisen näihin tekijöihin. Tällainen ilmiö ei teknologian tuoreudesta huolimatta ole uusi, vaan sosiaalisia liikkeitä voidaan katsoa esiintyneen yhtä kauan kuin on ollut yhteiskuntarakenteita ja ihmisyksilöiden muodostamia sosiaalisia yhteisöjä. Yleisesti voidaan sanoa sosiaalisten liikkeiden keskittyneen uuden aikamme historiassa poliittisen ympäristön muokkaamiseen. Liikkeiden yleismääritelmänä voidaan esittää niiden olevan yksilöistä ja yhteisöistä koostuvien edustajien linkittyneitä ryhmäkokonaisuuksia, jotka keskittyvät yksittäisiin poliittisiin tai yhteiskunnallisiin uudistus- ja muutostarpeisiin.

Tässä artikkelissa käsitellään sosiaalista liikettä toiselta näkökannalta tarkastellen sitä sotilaallisena toimijana. Tapausesimerkinä hyödynnetään globaalia jihadistista liikettä, johtuen jihadistisen ideologian selkeästä voimankäytöllisestä ja sodankäynnillisestä orientoituneisuudesta. Sosiaalisen liikkeen luonne vapaiden, tai sellaiseksi pyrkivien, yhteiskuntien sisäisenä toimijana sitoo ajatteluamme monesti liialti rauhanomaisuuteen ja parlamentarismien keinoihin. Sosiaalisesti liikkeeksi osaltaan ympäristön pakosta muodostuttuaan globaali jihadistinen liike asettaa kuitenkin sitä vastaan suunnatuille asevoimille ja turvallisuusviranomaisille historiallisesti ennen kokemattomia sopeutumishaasteita, joiden kautta modernia turvallisuusympäristön kehittymistä ja haasteellisuutta on syytä hahmottaa.

SOSIAALINEN LIIKE

Sosiaaliset liikkeet ymmärretään yhteiskunnallista muutosta ajavien erilaisten ryhmittymien toiminnaksi. Tällaisten epämuodollisten, yksilöiden ja organisaatioiden muodostamien ryhmien kautta keskitytään joihinkin tiettyihin poliittisiin tai yhteiskunnallisiin kysymyksiin, jotka kulloisenkin liikkeen jäsenet kokevat omikseen. Toisin sanoen sosiaalinen liike pyrkii vastustamaan, aikaansaamaan tai kiistämään sosiaalista uudistusta.¹ Modernien sosiaalisten liikkeiden kehittymisen katsotaan mahdollistuneen lukutaidon yleistymisen ja työvoiman liikkuvuuden myötä teollistumisen aikakautena. Tämä kehitys kulminoituu läntisissä yhteiskunnissa 1800-luvulle ja näkyy varhaisimpien sosiaalisten liikkeiden agendoissa ja liikkeiden henkilöstörakenteessa. Sanan- ja ilmaisunvapauden yhdistymisen merkittävään taloudelliseen vapauteen voidaan katsoa olevan merkityksellinen tekijä sosiaalisten liikkeiden kehittymiselle. Toisaalta voidaan myös siirtomaissa spontaanisti siirtomaaisäntää vastustamaan nousseita kumouksellisia liikkeitä käsitellä sosiaalisina liikkeinä.²

Charles Tilly määrittelee sosiaalisen liikkeen sarjaksi jatkuvia suorituksia, näyttöjä ja kampanjoita, joiden kautta tavalliset kansalaiset omistautuvat kollektiivisesti toisilleen. Tillylle sosiaaliset liikkeet edustavat pääkanavaa tavalliselle ihmiselle poli-

¹ <http://www.websters-online-dictionary.org/definitions/Social%20Movement>, 10.3.2012

² Sama

tiikkaan osallistumiseksi. Tilly määrittää sosiaaliselle liikkeelle kaikkiaan kolme keskeistä elementtiä, jotka ovat.

- Kampanjat – tällä tarkoitetaan ylläpidettyjä, organisoituja julkisia viestejä joiden kautta esitetään kollektiivisia vaatimuksia valituille tahoille.
- Ohjelmisto tai repertuaari – tämä elementti tarkoittaa sellaisten poliittisten toimien, kuten yhdistysten perustamisen, julkisten tapahtumien ja kulkueiden, kokousten, mielenosoitusten ja mediaan tarkoitettujen viestien yhdistämistä toiminnalliseksi kokonaisuudeksi.
- Näytöt – näytöillä tarkoitetaan tavoitteen, yhtenäisyyden, jäsenmäärän ja sitoutuneisuuden merkitystä osoituksena liikkeen toimivuudesta.³

Näiden elementtien kautta sosiaalinen liike on helppo erottaa poliittisesta puolueesta, juuri spontaaniutensa ja kollektiivisuutensa kautta. Myös Sidney Tarrow näkee sosiaaliset liikkeet tällaisen määritelmän kautta. Tarrow määrittelee sosiaaliset liikkeet hieman epäkonkreettisesti kollektiivisiksi haasteiksi erilaisille autoritäärisille tahoille aina hallinnoista kulttuurisiin rajoituksiin.⁴

Terminä sosiaalinen liike on saksalaisen sosiologin Lorenz von Stein:n vuonna 1850 kirjassaan *Ranskalaisen sosiaalisen liikehdinnän historia vuodesta 1789 nykypäivään* esittämä. Kirjan määritelmän mukaista sosiaalista liikettä ei kuitenkaan pidetä ensimmäisenä esityksenä ymmärtämästämme sosiaalisesta liikkeestä, vaan sellainen on Tillyn mielestä löydettävissä vasta 1800-luvun ensimmäisten vuosikymmenten tunnusmerkillisten yhteiskunnallisten kehitysasteiden myötä. Juuri parlamentarisatio, markkinakapitalismi ja työväenluokan kehittyminen mahdollistivat sellaisten aktivoituneiden kansalaispiirien luomien ilmiöiden syntymisen, joita voidaan hyvällä syyllä pitää ensimmäisinä varsinaisina sosiaalisina liikkeinä.⁵

Toisen maailmansodan jälkeisenä yhteiskunnallisen uudistumisen aikana alkoivat myös sosiaaliset liikkeet kehittyä suuntaan, joka ei enää vastannut työväenliikkeiden tai jonkin väestöryhmän spontaania poliittista liikehdintää materialististen etujen saavuttamiseksi. Sen sijaan ne kehittyivät suuntaan, jossa liikkeiden vaatimukset keskittyivät sellaisiin ei-materiaalisiin aiheisiin kuten seksuaalivähemmistöjen, naisten ja eläinten oikeuksien ajamiseen, kansalaisoikeustaisteluun, ydinaseiden vastaiseen aktivismiin tai ympäristön puolesta toimimiseen. Tämän kaltaisia liikkeitä kutsutaan yleisesti uusiksi sosiaalisiksi liikkeiksi.⁶ Yhteen tällaisista uusista sosiaalisista liikkeistä, globaaliin jihadistiseen liikkeeseen, keskitytään tässä esityksessä tarkemmin tarkoituksena mallintaa sosiaalista liikettä sotilaallisen voiman käyttäjänä ja turvallisuusuhan muodostajana.

Sosiaalisten liikkeiden malleista on löydettävissä erilaisia kaksijakoisuuksia. Perusluonteen kannalta liikkeistä löytyy reformaattisia ja radikaaleja piirteitä. Näiden

³ Tilly 2004, s. 3–4

⁴ Tarrow 1994, s. 3

⁵ Tilly 2004, s. 5–7

⁶ Westd 2004

erona on monestikin muutoksen kohteena olevien tekijöiden merkityssisältö. Reformaattiset liikkeet keskittyvät laillisiin kohteisiin kuten työläisten oikeuksiin tai ekologisten arvojen korostamiseen, kun taas radikaalit liikkeet haluavat monesti muuttaa kokonaisten yhteiskuntajärjestelmien arvomaailmoja. Esimerkkinä viimeksi mainitusta on Yhdysvalloissa toiminut kansalaisoikeusliike, jonka sisältä löytyi niin radikaaleja kuin reformistisiakin piirteitä, mutta jonka tavoite on määriteltävissä radikaaliksi muutostyökokonaisuudeksi.⁷

Muutoksen tyyppien kannalta tarkasteltuna löytävät monet sosiologit kaksijakaisuuden innovatiivisuuden ja konservatiivisuuden väliltä. Ensin mainitut keskittyvät ajamaan tiettyjen uusien normien ja arvojen omaksumista kohdeyleisössään, kun taas konservatiiviset liikkeet pyrkivät vallitsevien normien säilyttämiseen ja vahvistamiseen.⁸

Kohteiden kautta sosiaalisia liikkeitä tarkasteltaessa havaitaan, että kaksijakoisuutta on löydettävissä myös ryhmä- ja yksilötekijöiden kautta. Ryhmille viestintä suuntaavat sosiaaliset liikkeet keskittyvät tuomaan viestiään yleisesti esille yhteiskunnassa ja vaikuttamaan poliittiseen päätöksentekoon, kun taas yksilölliset liikkeet kuvauksensa mukaisesti keskittyvät yksilöiden aktivointiin oman viestinsä taakse. Monet uskonnolliset liikkeet ovat luokiteltavissa yksilöllisiksi viimeksi esitetyn määritelmän kautta.⁹

Toiminnalliset menetelmät jakavat sosiaaliset liikkeet puolestaan rauhanomaisiin, väkivaltaisiin ja osaltaan myös terroristisiin liikkeisiin. Jo edellä mainittu, Yhdysvalloissa toiminut kansalaisoikeusliike sekä Puolan solidaarisuusliike ovat mainioita esimerkkejä tavoitteellisista ja rauhanomaisista sosiaalisista liikkeistä, jotka määritetään väkivaltaisten keinojen vastaisiksi liikkeiksi. Väkivaltaiset liikkeet voidaan taas parhaimminkin määrittää kumouksellista sotaa käyviksi toimijoiksi.¹⁰ Teennäisesti näistä viimeksi mainituista liikkeistä koetetaan sosiologiassa erottaa terroristiset liikkeet sulkemalla ne muista voimakeinoihin turvautuvista liikkeistä ainoastaan terrorismin määrittelyllä. Tämä on seurausta ymmärtämättömyydestä niiden liikkeiden tavoitteen asettelua ja niiden kumouksellisen toiminnan vaihetta kohtaan.

Kronologisesti tarkastellen on löydettävissä tunnusmerkillisin sosiaalisiin liikkeisiin vaikuttava vedenjakaja. Vanhat sosiaaliset liikkeet ymmärretään muutosta vaativiksi toimijoiksi, jotka keskittyivät tietoisesti jonkin kansalaispiirin oikeuksien ajamiseen. Uudet sosiaaliset liikkeet, jotka aktivoituivat 1900-luvun jälkimmäisellä puoliskolla, keskittyivät taas ei-materialistisiin, oikeudentuntoja muokkaaviin arvoihin. Näistä liikkeistä erinomaisina esimerkkeinä tunnustetaan oman aikamme feministinen liike, vapaata ohjelmistonjakoa vaativat piirit ja vihreä liike. Liikkeiden alueellinen vaikuttavuus vaihtelee globaalista varsin pieniin alueisiin keskittyviin or-

⁷ <http://www.websters-online-dictionary.org/definitions/Social%20Movement>, 11.3.2012

⁸ sama

⁹ sama

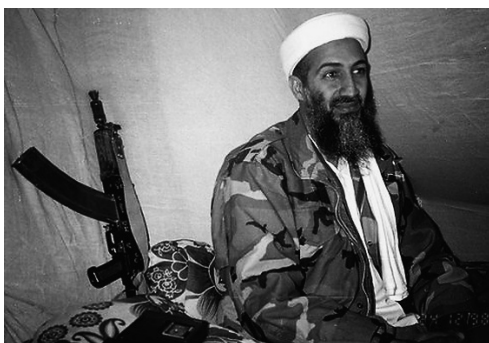
¹⁰ sama

ganisaatioihin. Monet sosiaalisista liikkeistä ovat nimenomaisesti alueellisia liikkeitä, mutta informaatioteknologian, median ja interaktiivisen kansalaistoiminnan myötä myös monille eri tasoille keskittyviä sosiaalisia liikkeitä on alkanut nousta omalla vuosisadallamme. Tällaiset liikkeet tukeutuvat virtuaalisiin verkostoihinsa ja vaikuttaen kaikkiin maantieteellisiin ulottuvuuksiin pyrkivät olemaan samanaikaisesti kaikkialla.¹¹

Seuraavassa osiossa keskitytään globaaliin jihadismiin tapausesimerkkinä radikaaliin muutokseen pyrkivästä sosiaalisesta liikkeestä ja sen sotilaallisen toiminnan ulottuvuudesta.

GLOBAALI JIHADISMI SOSIAALISENA LIIKKEENÄ

Sarah E. Zabel tarjoaa selkeän määritelmän globaalille jihadistiselle liikkeelle. Hänen mukaansa virheellisesti määritetään koko globaali jihadistinen liike, jota Zabel kutsuu globaaliksi jihadiksi, synonyymiksi al-Qaida-organisaation kanssa. On totta, että al-Qaida järjestönä on omaksunut liikkeen johtoaseman ja esitaistelijan roolin, mutta globaali jihadistinen liike on kuitenkin jotakin laajempaa kuin pelkästään al-Qaida organisaatio. Poliittiseksi ja sotilaalliseksi luonnehdittuun kumoukselliseen päämääräänsä pyrkivä ja transnationalistisiin mittakaavoihin yltävä jihadistinen liike on sunnalaisesta islamperinteestä kumpuavan islamistisen aatteen marginaalisimpia edustajia. Sen syntyjuuret ovat Lähi-idässä kehittyneessä jihadistisessa liikkeessä, jonka eri organisaatiot yrittivät 1970- ja 80-lukujen ajan kaataa ”maallistuneita” muslimihallintoja. Toisaalta juuret löytyvät myös Afganistanin neuvostomiehityksen aikana kehittyneestä arabivapaaehtoisten muodostamasta jihadin veteraanien joukkopoolista. Tämän liikkeen tavoitteena on yhdistää islamilainen maailma, uskovien yhteisö *umma*, suureksi islamilaisen lain *sharian* kautta hallinnoiduksi valtakunnaksi ja siten palauttaa islamille sen ansaitsema maailmanvalta-asema.¹²

Globaali jihadistinen liike tarjoaa selkeän esimerkin uudenmuotoisesta sosiaalisesta liikkeestä, joka pyrkii tavoitteisiinsa nimenomaisesti sotilaallisin

Kuva 1: Osama bin Ladenin Afganistanissa taistelleista arabivapaaehtoisten henkilötiedoista kokoama rekisteri ”al-Qaida” muodosti perustan järjestön henkilöstöpohjalle

¹¹ sama

¹² Zabel 2011, s. 1–6

keinoin. Tämänkaltaiselle transformatiiviselle ja radikaalille, eli voimakkaaseen muutokseen pyrkivälle sosiaaliselle liikkeelle on tyypillistä lähes utopistisiin tasoihin yltävä retoriikka ja tavoitteen asettelu. Tavoitellessaan maailmanlaajuiseen mittakaavaan yltävää kumouksellista päämääräänsä, globaali jihadistinen liike kaltaiselleen sosiaaliselle liikehdinnälle luonteenomaisesti vetäytyy alkuperäisestä ideologisesta islamistisesta taustastaan. Tämä maailmanlaajuiset mittasuhteet saavuttanut jihadismin aalto voidaankin nähdä selkeämmin sosiaalisen liikkeenä kuin esimerkiksi puolueena tai valtiollisena toimijana.¹³

Reza Aslan näkee edellä mainitun, uuden sosiaalisia liikkeitä kuvaavan teorian selittävän parhaiten globaalia jihadismia sosiaalisena liikkeenä. Uusien sosiaalisten liikkeiden toiminnallisuutta kuvaavat teoriat on yleisnimitys sellaisille sosiaalisten liikkeiden tutkimuksen malleille, jotka taloudellisia intressejä tavoittelevien sosiaalisten liikkeiden sijasta keskittyvät organisaatioihin, joille merkityksellistä ovat etniset, ideologiset ja sosiaaliset tekijät. Tällaisen lähestymistavan vahvuutena globaalın jihadistisen liikkeen kaltaista sosiaalista liikettä tarkasteltaessa on se, että siinä pystytään keskittymään organisatoristen lähtökohtien ja sosiaalisen identiteetin sekä epäkohtien asetelman väliseen vuoropuheluun. Toisin sanoen uusia sosiaalisia liikkeitä käsittelevässä teoriassa keskitytään liikkeen identiteetin antavaan vaikutelmaan suhteessa sen tavoitteen asetteluun.¹⁴

Kaikkien uusien sosiaalisten liikkeiden välillä on löydettävissä myös yhteneväisyyksiä. Philip W. Sutton ja Stephen Vertigans esittävät tällaisille liikkeille kaikkiaan kuusi tunnusmerkkiä:

1. Liikkeiden ideologia ja tavoitteen asettelu liittyvät aina ei-materialistisiin arvoihin ja teollistuneen yhteiskunnan epäkohtien korostaminen klassisen sosiaalisen liikkeen, työväen liikkeen tavoin ei ole olennainen osa uuden sosiaalisen liikkeen retoriikkaa.
2. Tyypillisimmillään uusien sosiaalisten liikkeiden jäsenistö ei identifioitu enää perinteiseen luokkayhteiskunnalliseen jakoon, vaan ponnistaa ”uudesta keskiluokasta”. Palvelu- ja sosiaali- sekä luovien alojen ja teknisten osajien muodostamat liikkeet eivät voikaan näin ollen ottaa ajaakseen perinteisten sosiaalisten liikkeiden arvoja. Suuret mielenilmaukset, joissa kansalaiset kokoontuvat yhden asian taakse, ovat monesti yhdistäneet kaikkia yhteiskuntaluokkia tavalla, johon materialismiin taipuvainen aikaisempi liikehdintä ei ole pystynyt.
3. Uuden sosiaalisen liikkeen organisaatio on tyypillisimmillään epähierarkkinen. Osanottajat ovat mukana liikkeessä omalla panoksellaan ja yksilöinä tai oman verkostonsa jäseninä, jolloin keskusjohdon merkitys koordinoivana elementtinä vähenee.

¹³ Aslan 2010, s. 13–14

¹⁴ sama, s. 23

4. Suoran toiminnan merkitys on korostunut uusien sosiaalisten liikkeiden aktivismissa. Laajan mediahuomion hyödyntämisestä on tullut tapa nostaa omia huomion kohteita julkisuuteen. Oli kyseessä sitten Greepeacen ekoaktivismi tai al-Qaidaan linkittyneen ryhmittymän terroriteko, on teon propagandasta tullut merkityksellinen väline tämän kaltaisten liikkeiden keinovalikoimassa.
5. Uusille sosiaalisille liikkeille on tyypillistä radikaalien ajatusten soveltaminen eri yhteiskunnallisten luokkien yhdistäviksi tekijöiksi. Retoriikka, joka yhdistää niin keskiluokan kuin alimpienkin sosiaaliluokkien tarpeet, on tyypillinen uudelle sosiaaliselle liikkeelle. Jotkin liikkeet käyttävät radikaalia ajatusmaailmaa omien tarkoitusperiensä rajaamiseen. Esimerkkinä eläinaktivistinen liike, jolle valtiollisen vallan kaappaaminen ei ole tavoitteiden saavuttamisen edellytys.
6. Uuden identiteetin tarjoaminen on tyypillinen uuden sosiaalisen liikkeen tuote. Sen sijaan, että tällaiset liikkeet keskittyisivät soveltamaan omia tavoitteitaan poliittiseen valtavirtaan, korostavat ne omaa autonomista asemaansa yhteiskunnallisina vaikuttajina, tarjoten jäsenilleen uudenlaisen kansalaisidentiteetin päivänpolitiikan ulkopuolelta. 1960-luvun feministisen liikkeen tunnuslause ”henkilökohtainen on poliittista” kuvaa hyvin sitä todellisuutta mihin tällaiset sosiaaliset liikkeet pyrkivät identiteetin muokkaamisellaan.¹⁵

Globaalia jihadistista liikettä selitettäessä uusien sosiaalisten liikkeiden teoreettinen malli sopii Reza Aslanin mielestä työkaluksi seitsemän syyn vuoksi.

1. Malli uusista sosiaalisista liikkeistä nostaa käsittelyyn juuri niitä taustatekijöitä joiden kautta kulloinkin kyseessä olevaa liikettä voidaan analysoida. Globaalin jihadismin tapauksessa näitä taustatekijöitä voidaan katsoa olleen jihadistisen liikkeen jakautuminen läheistä vihollista (maalliset muslimihallinnot) ja kaukaista vihollista (länsi ja Yhdysvallat) vastaan toimiviin tahoihin, sekä Neuvostoliiton Afganistanin miehityksen myötä kehittynyt arabivapaaehtoisten verkosto.
2. Uusien sosiaalisten liikkeiden malli selittää kulloistakin liikettä reaktiona tai useimmiten vastareaktiona modernisaatiolle ja sen mukanaan tuomille yhteiskunnallisille epäkohdille tai liikkeen arvomaailmaa uhkaaville tekijöille.
3. Malli korostaa liikkeiden sisäisen kollektiivisen identiteetin merkitystä liikkeellepanevana voimana. Identiteetin korostuksen aiheena ovat luokkajaon sijasta rotu, ikä, etnisyys, sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen tai, kuten jihadismin tapauksessa, uskonto ja sen tulkinta.
4. Kulloinenkin sosiaalinen liike nähdään, kuten mikä tahansa poliittinen

¹⁵ Sutton 2006, s. 102–103

toiminta, organisatorisen hahmottamisen kautta. Tällä tavoin tilannetta hahmotettaessa korostuu arkipäisen elämän politisoituminen ja yksilön identiteetin sekoittuminen kollektiivisen poliittisen identiteetin kanssa.

5. Niin kutsuttujen ei-materialististen tai postmodernien arvojen korostuminen sosiaalisten liikkeiden teoriassa edustaa selityksenä sitä maailmaa, jossa globaali jihadistinen liike islamilaisen maailman yhtenäisyyden esitaistelijana ja maallisuuden vastustajana itsensä näkee.
6. Malli tarjoaa sopusuhtaisen painotuksen epäkohtien korostuksen ja ideologian merkityksen välillä kollektiivista identiteettiä rakennettaessa.
7. Uusille sosiaalisille liikkeille tyypilliseen tapaan myös hajaantuneen organisaation merkitys globaalille jihadistiselle liikkeelle on oleellista jäsenien kollektiivisen identiteetin luomisessa ja sen soveltamisessa ylätasoin ideologiseen ohjaukseen.¹⁶

Millainen sosiaalinen liike globaali jihadistinen liike sitten on? Tarkastelu al-Qaidasta organisaationa ja sen merkityksestä liikkeen alkuunpanijana ja kehityksen lähteenä antavat mahdollisuudet vastata tähän kysymykseen.

Vuosien 1996–2001 välisenä aikana al-Qaida oli organisatorisesti lähimpänä sitä, millaiseksi linjamaiseen hahmottamiseen tottuneet länsimaiset analyytikot haluavat sen monesti nähdä. Tuona aikana al-Qaida itsessään merkitsi vain Osama bin Ladenia ja hänen lähimpiä miehiään. Tällä tarkoitetaan sitä henkilöstöä, joka myöhemmässä vaiheessa muodosti al-Qaidan ydinjoukon. Tämän ytimen vaikutuspiiriin katsotaan nykyisin kuuluvan vielä kaksi organisatorista kehää, joista ensimmäisellä ovat samanmieliset järjestöt ja esimerkiksi ideologisesti yhdenmukaiset yksilöt, jotka ovat käyneet kouluttautumassa al-Qaidan harjoitusleireillä. Kolmannella kehällä taas ovat ne toimijat, jotka motivoituvat al-Qaidan sanomasta erilaisten julkilausumien ja mediaesiintymisien kautta. Nämä kolmannen kehän yksilöt ja solut toimivat oman halunsa ja mahdollisuuksiensa mukaan kaikkialla maailmassa. Anne Stenersen jakaa al-Qaidan kokonaisuuden, jolla hän tarkoittaa Osama bin Ladenin ideologiasta vaikuttuneita militantteja islamisteja, kaikkiaan neljään eri ”kerrokseen”. Ensimmäinen näistä on al-Qaidan keskusjohto, toinen taas kumppanuuksjärjestöt kuten alueelliset al-Qaidalle uskollisuusvalansa antaneet organisaatiot, kolmannen kerroksen muodostavat alueelliset itsenäiset tai puoli-itsenäiset toimijat kuten oma-aloitteisesti radikalisoituneet yksilöt ja neljännessä kerroksessa ovat ideologiset tukijat, jotka eivät itse ota osaa toimintaan väkivallan kautta, vaan toimivat esimerkiksi rahoittajina, tiedottajina, internet-sivujen ylläpitäjinä ja itse rakentuvan propagandaverkoston ylläpitäjinä.¹⁷

Tutkijat Jaret Brachman ja Thomas Heggehammer taas esittävät al-Qaidan itsessään sosiaalisena liikkeenä. Al-Qaida ei ole heidän mukaansa enää pitkään ai-

¹⁶ Aslan 2009, s. 24–26

¹⁷ Stenersen 2008, s. 2

kaan ollut luokiteltavissa organisaatioksi vaan sosiaalisena liikkeenä se pitää sisällään kaikkiaan kuusi eriasteisesti toisiinsa linkittyneitä ulottuvuutta tai toiminnallista tasoa. Ensimmäinen ulottuvuus on al-Qaidan keskusjohto, jolla tarkoitetaan sen ideologista ohjaavaa elintä. Toinen ulottuvuus taas ovat globaalin jihadistisen liikkeen uskonnolliset auktoriteetit ja ideologit. Kolmas ulottuvuus puolestaan on liikkeen strategiset ajattelijat ja neljäs ulottuvuus al-Qaidan liittolaisiksi tunnustautuneet ryhmät, kuten arabian niemimaan tai islamilaisen maghrebien al-Qaida. Viidennen ulottuvuuden muodostavat al-Qaidan tukemat yksilöt ja ryhmittymät, kuten Lontoon pommi-iskun toteuttaneet henkilöt. Kuudennen ulottuvuuden Brachmanin ja Heggehammerin ajattelussa muodostavat ne toimijat, jotka ovat inspiroituneet al-Qaidan ideologisesta viestistä, mutta jotka eivät välttämättä ole suorassa yhteydessä järjestön hierarkisiin rakenteisiin millään tavoin.¹⁸ Brachmanin ja Heggehammerin ajattelussa näkyy ennen kaikkea heidän keskittymisensä globaalin jihadismin strategisen ajattelun tutkimukseen ja siitä johtuen ulottuvuudet on jaoteltu tarkemmin muiden aihetta tutkivien kirjoittajien tuotantoon verrattuna.

Sosiaalisen liikkeen itseohjautuvuudesta todistaa edelleen myös se, että esimerkiksi edesmenneen Osama bin Ladenin osuutta globaaliin jihadistiseen liikkeeseen yhdistettyihin terrori-iskuihin on vaikea osoittaa. Tämä totuus pätee niin onnistuneiden kuin epäonnistuneidenkin iskujen osalta. Vaikka esimerkiksi syyskuun 11. päivän iskut tiedetään bin Ladenin itsensä innoittamiksi, ei hänen varsinaisesti tiedetä johtaneen yhtään terrori-iskuun johtanutta operaatiota. Tällainen yksilöön ja yksittäisiin tapahtumiin keskittyvä tarkastelu sosiaalisen liikkeen tapauksessa asettaa kokonaisuuden hahmottamiselle mittavia haasteita. Yksittäisten terroritekojen tutkiminen on aina hankalaa ja luotettavan tiedon kerääminen useasta eri lähteestä on äärimmäisen vaativaa ja pitkäaikaista tiedustelutyötä. Tämä voi inhimillisistä syistä johtuen johtaa siihen, että nopeasti hylätään yritykset ymmärtää monimutkaisia henkilösuhteita ja organisaatioita sekä verkostorakenteita ja tyydytään linjamaisesti hahmottamaan yksittäisten iskujen takana olevia esimies-alaisuusuhteita. Tällainen yksinkertaistaminen erityisesti globaalin kumouksellisen jihadismin hahmottamisessa on vaarallista yksinkertaistamista. Yksinkertaistamisen sijaan tulisikin tilannetta tarkastella kahden organisatorisen ääripään välillä. Toinen näistä ääripäistä on al-Qaidan ydinjoukon mobilisoima ja siihen tiukasti sidottu, ideologisesti valveutunut ja organisoitu joukko, joka valvoo iskujen toteuttamista, suunnittelua ja valmistelua tarvittaessa ottaen siihen itse osaa. Toisessa ääripäässä taas on sellainen paikallinen joukko tai yksilö, jolla ei itse asiassa ole minkäänlaisia suhteita al-Qaidan ytimeen. Se sympatiseraa globaalin jihadismin ideologista pohjaa toteuttaen iskun itsenäisesti tai välillisesti ytimen sitä tukeissa. Näiden kahden ääripään väliin taas mahtuu toimijoita, jotka itsenäisesti tiedustelevat kohteensa ja pitävät yhteyttä ydinorgani-

¹⁸ Williams 2009, s. 9

saatioon mahdollisen välittäjän kautta, joka osaltaan avustaa idean toteuttamisessa ja jalostamisessa.

Mitä siis vuosien 1996–2001 aikaisesta al-Qaidasta voidaan sanoa? On selkeää verrata tuon ajan al-Qaidaa johonkin läheisempään tuntemaamme kokonaisuuteen. Se eittämättä oli joukko tiiviisti organisoituneita taistelijoita, joilla oli käytössään merkittävästi resursseja. Se myös tuki varsin kirjavaa joukkoa jihadistisia liikkeitä ja yksilöitä ympäri maailmaa. Tuon ajan al-Qaidaa voidaankin verrata varakkaaseen yliopistoon, joka tarjoaa lahjakkaille opiskelijoilleen mahdollisuuden ammatillaiseen opiskeluun kirjastoineen ja koulutusohjelmineen sekä tukirakenteineen ja yhteenkuuluvuudentunteineen höystettynä kuitenkin ankarin tulosvaatimuksin. Esimerkkinä tästä luonteesta on erään vuonna 2000 Afganistaniin harjoitusleireille ajautuneen saudin, Zuhair Hilal Mohammedin tapaus. Hilal lähestyi itsevarmana kysymyksensä kanssa Ahmed al-Moula al Billalia, al-Qaidan ydinjoukon jäsentä. Hilal halusi yksinkertaisesti ottaa osaa operaatioon, jossa hän kuolisi. Hän sai kuitenkin vastauksekseen tyyhyksen vaatimuksen laatia kattava suunnitelma esittämästään operaatiosta, aivan kuten muutkin tekivät. Vaatimustaso tuolloin oli korkea, sillä pulaa operaattoreista ei ollut. Osama bin Ladenin liiketaloudellisesti hahmottava organisaatio ei hyväksynyt tai rahoittanut läheskään kaikkia heille esiteltyjä iskuja, vaan vain ne, joista saatiin suurin mahdollinen tuotto pienimmällä mahdollisella panostuksella.¹⁹

Syyskuun 11. päivän terrori-iskujen käynnistämä maailmanlaajuinen terrorisminvastainen sota on ollut kova al-Qaidan ytimelle ja sen toimintamahdollisuuksille. Vuoden 2001 loppuun mennessä oli organisaatiolta käytännössä kiistetty Afganistan sen tukialueena ja Taliban syrjäytetty vallasta. Väitetysti presidentti Bush piti työpöytänsä laatikossa reilun kahdenkymmenen al-Qaidan ydinmiehen listaa, josta hän rasti yli kulloinkin surmatun nimen. Vuosituhannen alussa tapettujen ydinjoukon hahmojen ja Osama bin Ladenin itsensä lisäksi monia al-Qaidan johtajia on vangittu. Syyskuun iskujen yksi pääsuunnittelijoista Khalid Sheikh Mohammed on heistä eittämättä merkittävin. Näiden, ja useiden muiden, eliminointien ja kiinniottojen kautta on hahmotettavissa al-Qaidan ytimen ajautuminen ahtaalle. Sen ideologista vaikutusta ei kuitenkaan ole vielä tätä kirjoitettaessa täysin tuhattu, sillä linjamaisesti organisoimatonta sosiaalista liikettä ei voi lähteä tuhoamaan suhtautumalla siihen kuten tavanomaiseen hierarkkiseen järjestöön. Al-Qaida verkostolle on tuotettu myös merkittäviä tappiota materiaalisesti ja organisatorisesti, siltä on kiistetty harjoitusleirit Afganistanissa ja sen varoja on onnistuttu jäädyttämään. Ytimen ja toisen kehän organisaatioista on tehty yhä enemmän kolmannen kehän joukkoja, historiallisesti tarkastellen organisaatiosta on siis pakon sanelemana kehittynyt sosiaalinen liike.²⁰

¹⁹ Burke 2003, s. 232

²⁰ Sama, s. 259–260

Vaikka globaali jihadistinen liike on joutunut muuntautumaan sosiaaliseksi liikkeeksi ja sen ydinjohto ja ideologisesta ohjauksesta vastaava organisaatiotasotaso ovat kokeneet merkittäviä tappioita, eivät liikkeen suorittamat iskut kuitenkaan ole loppuneet. Sen sijaan aktiivinen autonomisten ryhmien verkosto on ammentanut al-Qaidalaista tai paremminkin globaalia jihadistista ideologiaa ja inspiroitunut sen vaikutuksesta iskujen toteuttamiseen. Al-Qaidan ytimen vaikutus esimerkiksi Irakin tapahtumiin varsinaisten sotatoimien päätyttyä on ollut äärimmäisen pieni, mutta sen sijaan sen ajatusmallin jakavien itsenäisten ryhmien ja jihadia hengissä pitävien organisaatioiden toiminta on säilynyt merkityksellisenä. On toki muistettava, että Irakissa tilanne ei ole pelkästään globaalin jihadismin maailmasta innostustaan ammentava, vaan maassa on vuosia toiminut kymmeniä erilaisin motiivein toimivia ja erilaisiin organisaatioihin liitoksissa olevia ryhmiä. Maaliskuun 11. päivä vuonna 2004 todisti sosiaalisen liikkeen muodostavan uhan tehokkuudesta. Al-Qaidan ytimestä melko kaukana pysytellyt, mutta ideologisesti siihen linkittynyt ryhmittymä toteutti pommi-iskun Madridin Atocha-asemalle surmaten lähes 200 ihmistä ja haavoittaen kymmenkertaista määrää. Bin Ladenin tai hänen läheisten miestensä osuus iskusta oli olematon. Pommittajat olivat linkittyneet eurooppalaisiin radikaaleihin islamisteihin ja jihadistisiin järjestöihin, mutta edustivat katsontakannassaan al-Qaidalaista ideologiaa ja onnistuivat vaikuttamaan espanjalaiseen poliittiseen päätöksentekoon vetää joukot pois Irakista. Iskujen tekijät eivät taktisestikaan toimineet tuon ajan al-Qaidan tapaan. Heidän räjähdepanoksensa olivat verraten pieniä, niitä oli useita, eivätkä he tappaneet iskun yhteydessä itseään.²¹

Laajasti jihadistisia järjestöjä ja niiden kehitystä tutkinut Mark Sageman tekee keskeisen eron al-Qaidan ydinorganisaation ja al-Qaidana pidetyn sosiaalisen liikkeen välille. Hän näkee molempien olevan todellisia ja olemassa olevia ilmiöitä, joista valitettavan usein näkee puhuttavan samaa tarkoittaen. Sagemanin mukaan al-Qaidan ydin koostuu joukosta jihadisteja, jotka vannoiivat uskollisuudenvallansa bin Ladenille, pitäen sen kuitenkin salassa. Näin ollen he eivät kokeneet olevansa al-Qaidan jäseniä, vaan kutsumalla toisiaan veljiksi, profiloituivat tunneperusteiseen yhteisöön organisaation sijasta.²² Sagemanin esitys on oikeansuuntainen, sillä ainoastaan bin Laden on allekirjoittanut omalla nimellään vuonna 1998 juutalaisia ja ristiretkeläi-

Kuva 2: Egyptiläisen Ayman al-Zawahirin tiedetään ottaneen johtovastuu al-Qaidan ydinorganisaatiossa Osama bin Ladenin surmaamisen jälkeen”

²¹ Sama, s. 271–272

²² Sageman 2008, s. 29

sää vastaan perustetun islamilaisen rintaman perustamislausunnon tai *fatwan*. Muiden allekirjoittajien kohdalle on merkitty myös heidän edustamansa organisaatio. Toisaalta al-Qaidan ytimeen tai sen välittömään läheisyyteen olisi teennäistä jättää lukematta sellaisia henkilöitä, jotka aktiivisesti ovat siinä toimineet tai olleet sen vaikutuspiirissä. Tällainen hahmo on edellä mainittu Khalid Sheikh Mohammed, yksi syyskuun 11. terrori-iskujen pääsuunnittelijoista, jonka kuitenkin ei koskaan tiedettä vannoneen uskollisuudenvaalaa bin Ladenille.

Sagemanin kuvaama sosiaalinen al-Qaida liike on joukko erilaisia toisiinsa linkittyneitä informatiivisia verkostoja, jotka ohjaavat rekrytoituja henkilöitä jihadistiseen toimintaan. Sagemanin mukaan nämä verkostot voivat olla myös muodollisia organisaatioita kuten indonesialainen al-Qaidan liittolaisorganisaatio Jamaah Islamiyah. Koska mikään yksittäinen muodollinen organisaatio ei sinällään ole sosiaalinen liike tai ilmiö, muodostuu ideologinen linkittyneisyys avainasemaan Sagemanin hahmotamassa al-Qaida liikkeessä. Liikkeeseen vaikuttaa voimakkaasti al-Qaidan ytimen toiminta, sen julkilausumat, ideologiset ja uskonnolliset linjaukset sekä esimerkiksi kehotukset toiminnan suuntaamisesta kulloinkin ajankohtaista vihollisen ilmentymää vastaan. Globaali jihadistinen sosiaalinen liike on kuitenkin levinnyt jo muodollisen ydinorganisaationsa tavoittamattomiin. Siksi termin ”al-Qaida” käyttäminen sosiaalisesta liikkeestä onkin virheellistä, joskin kuten Sageman asian ilmaisee, liian myöhäistä. Sen merkitys on vakiintunut kielenkäyttöömme. Eri toiminnallisten tasojen tunnistaminen on kuitenkin tärkeää omaksuttaessa kuvaa esitellystä liikkeestä. Mikäli kyseisenlaista erottelua ei selkeästi tehdä, on seurauksena virheellisyyksiä, joita saa seurata valitettavan monessa tieteellisessäkin julkaisussa, sillä puhuttaessa sosiaalisesta liikkeestä ei yksinkertaisesti voi puhua linja-esikuntaorganisaatiorakenteista, johtajista tai rahoituskanavista. Sosiaalisessa liikkeessä sellaisenaan ei näitä ole. Sosiaalisessa liikkeessä ei myöskään ole jäseniä, vaan osanottajia. Tämäkään päätelmä ei saa silti harhauttaa pois todellisuudesta. Mainitut Madridin juna-pommitusten tekijät eivät olleet al-Qaidan ydinjoukon jäseniä. Itse asiassa mitään merkittävää linkkiä heidän ja mainitun ytimen välillä ei ole löytynyt. Silti he ovat todellisessa vastuussa iskustaan, jonka huomionarvoisuutta lisää se, että he suorittivat tekonsa al-Qaidan ydinjoukon ideologisesti motivoimana. Merkityksellistä tarkastelussa onkin siis sosiaalisen liikkeen yhteenkuuluvuutta korostava ja ideologisesti sitova vaikutus, joka tässä tapauksessa ilmenee äärimmäisen terroriteon kautta.²³

Läntisessä käsitemaailmassamme ymmärrämme monesti al-Qaidalla tarkoitettavan yhtä järjestöä, mutta vastaavasti myös vain yhtä ideologiaa. Sosiaalinen liike on kuitenkin aina altis osallistujiensa vaikutteille. Näin on myös globaalissa jihadissa. Saudit painottavat saudeille tyypillisiä ja tärkeitä asioita, libanonilaiset libanonilaisille, Euroopassa elävät siirtolaiset taas itselleen tärkeitä tekijöitä. Globaalien jihadistisen liikkeen sisäisiä kiistelyn aiheita ovat olleet esimerkiksi siviilejä ja Šiia-muslimeja

²³ Sama, s. 31–32

vastaan kohdistettu väkivalta. Erimielisyyksiä on synnyttänyt myös vuoden 2001 terrori-iskujen laajuus ja niiden aiheuttamat kohtalokkaat vastatoimet. Sosiaalisen liikkeen haasteena on aina viestin välittymisen puhtaus. Ideologisten vivahteiden ei kuitenkaan saisi antaa liikaa vaikuttaa tarkasteluamme, sillä iskuja suoritetaan vain harvoin doktriinien mukaisesti.²⁴

Toisaalta esitetty alueellisuus, sitoutuneena samalla globaaliin jihadismiin tai suoraan al-Qaidaan organisaationa, voidaan tulkita myös päinvastaiselta näkökannalta. Se on esitys globaalien jihadistien epäterritoriaalisuudesta. Alueelliset järjestöt sitouttavat itsensä al-Qaida liikkeeseen näkyvämmiin muuttamalla nimensä. Tällaisia ovat siis järjestöt, jotka toimivat alueellisesti ja tekevät iskujaan niin läheisen kuin kaukaisinkin vihollisen kohteisiin ja pyrkivät luomaan islamilaisen emiraatin alueelleen, mutta ovat samalla omaksuneet strategian kaukaisen vihollisen ajamisesta pois islamilaisen maailman alueilta. Esimerkkinä mainittakoon algerialainen GSPC, joka muutti nimensä *Tanzim al-Qaida fi Bilad al-Barbar*:ksi, eli al-Qaidan organisaatioksi berberien maassa. Paremmin se tunnetaan englanninkieliseltä määritelmältään *Al-Qaida In Islamic Maghreb* (AQIM). Käytettiinpä sitten kumpaa nimeä tahansa on nähtävissä, että nimien tulkinnoissa ei viitata minkään yksittäisen valtion alueeseen vaan maantieteelliseen tai kulttuuriseen kokonaisuuteen. Näin on ollut myös Irakisissa surmatun al-Qaidaan linkittyneen Abu Musab al-Zarqawin järjestön kanssa. Hän perusti organisaationsa nimellä *Tawhid wal-Jihad* – ”yksijumalaisuus ja pyhä sota”. Al-Qaidan osaksi julistauduttuaan nimi muutettiin *Tawzi al-Qaidat lil-jihad fi Bilad ar-Rafidayn*:ksi, joka tarkoittaa al-Qaidan organisaatiota jihadia varten Kaksoisvirtain maassa. Tämä osallistuminen globaaliin jihadistiseen toimintaan alueellisella tasolla aiheuttaa myös irrottautumista taistelukentän todellisuudesta. Globaalien jihadistien ei ole ongelmallista aiheuttaa kärsimystä alueen siviiliväestölle, vaan jihadista tulee itsetarkoituksellista toimintaa. Nämä transnationalistiset modernit jihadistit eivät ole evakkoja tai siirtolaisia, vaan aidosti juurettomia ja ymmärtävät kotimaakseen islamilaisen uskovien yhteisön, *umman*.²⁵

Globaalia jihadismia sosiaalisena liikkeenä tarkasteltaessa huomataan sen osantajissa mielen-kiintoisia erityispiirteitä. Puuttumatta tarkemmin radikalisoitumisen prosessiin yksilön kannalta, voidaan ilmiöstä nostaa tarkasteluun yksittäinen erityispiirre. Jihadististen saarnaajien ja ideologioiden sanoma kohdistetaan erityisesti länsimaissa nuoriin siirtolaisiin vetoamalla ympäröivään rasismiin, epätasa-arvoon ja sosiaalisiin olosuhteisiin. He saavat sanomaansa perille myös ei-muslimien alemmien sosiaaliluokkien ja vankilatuumioita kärsivien henkilöiden piirissä. Merkittävä osa esimerkiksi eurooppalaisista muslimikäännynnäisistä tuleekin juuri yhteiskunnan alemmista sosiaaliluokista. Jihadistit tarjoavatkin, kuten vasemmistoradikaalit aikanaan, vaihtoehtoisen identiteetin esitaistelijan ja uskonpuolustajan sankarillisen

²⁴ Sama, s. 40

²⁵ Jokinen&Kullberg 2009, s. 72–73

roolin kautta. Voidaankin sanoa, että niin kauan kun radikaali islamismi ja globaali jihadismi ovat absoluuttisen amerikkalaisvastaisia ja anti-imperialistisia ilmiöitä, esiinnyttyä niiden pariin aina näin ajattelevia ja ideologiaa sympatiseeraavia henkilöitä. Osama bin Ladenin ajatteluun onkin esiinnyttänyt vivahteita niin vasemmistolaisesta vallankumouksellisuudesta ja länsimaisesta individualistisen ihannemaailman anarkistishenkisestä pessimistisestä kapinoinnista kuin varhaisislamilaista jihadiperinteestäkin. Tällä kumouksellisella ideologis-retorisella lähestymisellä globaali jihadistinen sosiaalinen liike käy järkeen erityisesti juuri niille musliminuorille, jotka etsivät omaa paikkaansa mahdollisesti siirtolaisina läntisissä yhteiskunnissa. Vanhempien konservatiivinen uskontulkinta ei heitä välttämättä puhuttele, kuten ei myöskään uskontoon kielteisesti suhtautuva vasemmistoradikalismi. Tähän väliin pureutuvat ne radikaalit islamistiset ja jihadistiset liikkeet, jotka tarjoavat sankarillisen *mujahediin*-mallin, johon on helppo samaistua internetissä ja sosiaalisessa mediassa. Globaali jihadistinen ideologia, puhutaan siitä sitten al-Qaidana, jihadismina, radikaalina islamina tai islamismina, seisoo retorisesti vasemmistolaisen radikalismien ja radikaalin islamilaisen maailman välissä. Tässä sosiaalisessa liikkeessä, toisin kuin monissa kiihkouskonnollisissa lahoissa, todellisuuspakaisuus ei ilmene sisäänpäin kääntyneisyytenä ja eristäytyneisyytenä vaan ulospäin suuntautuvana väkivaltaisuuksena.²⁶

Globaalin jihadismin sanoma käy järkeen miljoonille. Vaikka kaikki sympatisoijat eivät osallistukaan terroritekojen suorittamiseen, on aina niitä, jotka ovat valmiita niitä toteuttamaan. Monet esitetyn toisen kehän organisaatioista linkittävät itsensä al-Qaidaan, haluten kuulua ”brändiin”, joka kerää niin suosiota, pelkoa kuin varallisuuttakin.²⁷ Modernina ilmiönä ovat kuitenkin ennestään tuntemattomat toimijat ja heidän osallistumisensa globaaliin jihadiin. Näiden itsenäisesti radikalisoituvien yksiköiden määrää on täysin mahdotonta lähteä arvioimaan. Näistä mahdollisista uusista jihadisteista muodostuu merkityksellisiä vapaita toimijoita, jotka sitoutuvat ideologiaan, eivät organisaatioon tai sen johtajaan. Heidän menetelmänsä eivät ole välttämättä hienostuneita, mutta omaksuttuaan globaalin jihadistisen ideologian askele aseistautumiseen on helppo ottaa. Radikalisoituminenkaan ei ole sinällään vaikeaa, vaan informaatioaikakaudella se onnistuu oman kodin suojissa, tutussa moskeijassa tai ystäväpiirissä. Afganistaniin tai Irakiin matkustaminen ei ole välttämätöntä, vaikka suora aseellinen toiminta monia houkuttaakin. Näin, aina vuoteen 2001 organisaation tavoin toimineesta al-Qaidasta onkin muokkautunut ideologia, globaali jihadismi, avoin sosiaalinen liike, yhteisö, johon kuuluminen edellyttää vain omaa tunnustautumista jäsenkirjan tai virallisen aseman sijasta.

²⁶ Sama, s. 76–78

²⁷ Limnell 2011, s. 30

SOSIAALISEN LIIKKEEN SOTILAALLINEN TOIMINNALLISUUS

Kun tarkastellaan edellä käsitellyn globaalin jihadistisen liikkeen kautta sosiaalista liikettä voimankäyttäjänä tai sotilaallisena toimijana, ymmärretään, että tuo toiminta sijoittuu sodankäynnin epätavanomaiselle laidalle. Organisatorisesti sitoutumattoman, itsenäisesti radikalisoituneen, globaaliin jihadistiseen toimintaan osaaottavan yksilön ennustettavuus erilaisin arviointityökaluin on kuitenkin äärimmäisen hankalaa. Lisäksi ymmärretään, että yksittäisiä terrori-iskuja analysoimalla, olivat ne kuinka linkittyneitä globaaliin jihadistiseen liikkeeseen tahansa, saadaan kuitenkin aikaan ainoastaan varsin pinnallisia johtopäätöksiä. Näiden tekijöiden lisäksi törmäämme hahmotukselliseen haasteeseen terrorismin määrittelyssä. Terrorismi sinällään ei ole yleisesti hyväksytty sodankäynnin muoto ja sen monet määritelmät eroavat toisistaan niin merkittävästi, että sosiaaliselle liikkeelle tyypilliseen tapaan terrorismiin vaikutuskeinona turvautuvaa toimijaa on vaikea ymmärtää sotilaalliseksi toimijaksi. Tämän semanttisen ongelman toteaminen ei kuitenkaan voi olla loppupäätelmänämme, sillä turvallisuusuhkana sosiaalinen liike voi olla käyttämistään keinoista huolimatta todellinen sekä myös toiminnallisuudeltaan ja tuhovaikutukseltaan tehokas asettamiaan viholliskuvia vastaan. Onkin syytä tarkastella sosiaalisen liikkeen sotilaallista vaikutuskykyä globaalin jihadismin tapauksessa sen asettamien uhkakuvien ja niihin vastaamisen kautta.

Haluttaessa todella vaikuttaa globaalin jihadismin kaltaiseen radikaaliin liikkeeseen lamauttavasti tulevat kysymykseen sotilaallisessa mielessä äärimmäiset keinot, joita on median välityksellä saatu todistaa laajalti ympäri maailmaa. Kaikki keinot erikoisjoukkojen tekemistä eliminoinneista aina kokonaisten valtiolisten alueiden miehittämiseen ovat värittäneet tietoisuuttamme globaalin jihadistisen liikkeen vastaisesta toiminnasta. Näiden toimien kautta pyritään varsin selkeään lopputulokseen eli liikkeen jäsenistön tuhoamisen kautta tapahtuvaan voimanlähteen viemiseen. Reza Azlan näkee kuitenkin tässä kaikessa ristiriidan. Tarkasteltaessa globaalia jihadistista liikettä osoitetun mukaisesti sosiaalisena liikkeenä ja peilaamalla sitä aiempiin uusimuotoisiin, radikaaleihin sosiaalisiin liikkeisiin ymmärretään, että haluttuun vaikutukseen on mahdollista itse asiassa päästä ainoastaan toisin keinoin. Azlanin mukaan historiallisesti sosiaalisista liikkeistä oppia ottamalla havaitaan, ettei niiden elinvoimaisuuteen voi vaikuttaa muutoin kuin tulemalla valtiollisella tasolla vastaan liikkeiden vaatimuksia. Ainoastaan vastaamalla yhteiskunnan kykyyn ottaa huomioon sellaisten ihmisten tarpeet, joita tällaisen radikaalin sosiaalisen liikkeen sanoma puhuttelee, on mahdollisuus vaikuttaa radikalisoiminnin ja itse radikalisoitumisen ketjuun. Näin ollen kohdatessaan globaaliin mittasuhteisiin yltävän jihadistisen sosiaalisen liikkeen on läntisellä maailmalla tasan kaksi mahdollisuutta: vaikuttaa liikkeen korosta-

miin epäkohtiin tai asettua vastustamaan liikettä sotilaallisella voimalla edelleen radikalisoiden sitä.²⁸

Sosiaalisen liikkeen vaikutusperusteisuus ei siis sinällään ole suora vaikuttaminen viholliseen. Se voidaan nähdä myös maailmanlaajuiseen mittakaavaan yltävänä kumouksellisena liikehdintänä. Kumouksellinen toiminta nojaa aina alueensa väestön tukeen kulloiseenkin päämääräänsä pyrkiessään. Globaalin jihadistisen liikkeen mittakaavassa tämä tukea osoittava väestö ovat juuri ne itsenäisesti radikalisoituvat henkilöt ja instanssit, jotka ottavat osaa tämän sosiaalisen liikkeen kumoukselliseen toimintaan tai tukevat sen toimintaa joko aktiivisesti tai passiivisesti. Viholliskuvien toiminnan korostamisen kautta globaali jihadistinen liike pyrkii ja saavuttaa monesti kohdeyleisönsä suosion. Nämä viholliskuvat ovat kuluneen 2000-luvun ajan olleet globaalin jihadistisen liikkeen kannalta itse itseään korostavia ja siten toimineet monellakin tapaa liikkeen hyödyksi.

David Kilcullen näkee pitkällisen vastakumouksellisen toiminnan parissa saavuttamansa kokemuksen turvin modernista turvallisuusympäristöstä tehtävien selittäviä päätelmiä, joista eräs soveltuu globaalin jihadistisen liikkeen asettaman uhan vastaisen toiminnan haasteellisuuteen.

Yksi Kilcullenin lanseeraamista tavoista hahmottaa modernia turvallisuusympäristöä on asymmetrisen sodankäynnin merkityksen nousu. Tämä esitys viittaa huomautukseen, jonka mukaan Yhdysvaltain asevoimat on luonut itsestään tavanomaisella taistelukentällä voittamattoman joukon, jota vastaan kukaan järkävä vastustaja ei pysty toimimaan. Asymmetriset sodan keinot vastaavatkin tällaisen todellisuuden haasteisiin. Tämä siis tarkoittaa, että länttä vastaan asettuville tahoille sodankäynnin keinot ovat väkisinäkin jotain muuta kuin teknologiapainotteista liikesodankäyntiä korostavia. Jo pelkkä massiivinen rahallinen satsaus Yhdysvaltojen puolustusjärjestelmään on pakottanut sen mahdolliset vastustajat turvautumaan epätavanomaisiin keinoihin. Jotkut vastustajat ovat mieltäneet tämän tarkoittavan sitoutumista huipputeknologian tuomiin mahdollisuuksiin, kuten tietoverkkosodankäyntiin ja muihin verkostoja järkyttäviin huipputeknisiin keinoihin. Suurimmalla osalla Yhdysvaltojen potentiaalisista vihollisista ei kuitenkaan ole rahallisia mahdollisuuksia tuollaiseen toimintaan. Niinpä nämä organisaatiot ovat ajautuneet alhaisen tason teknologian käyttöön välineistönsä. Tällaista teknologista tasoa suosivia menetelmiä ovat tietenkin sosiaalisten liikkeiden tapauksessa terrorismi ja kumouksellisiin sotiin perinteisesti yhdistetty sissisota. Näin ollen Kilcullen katsoo Yhdysvaltojen omalla panostuksellaan kehittäneen itselleen tilanteen, jossa se ei massiivisista asevoimistaan huolimatta pysty tehokkaasti kohtaamaan vastustajiaan näiden käyttämien keinojen vuoksi.

Muun maailman ja Yhdysvaltojen asevoimien välinen epätasapaino ei kuitenkaan ole ainoa asymmetrisen sodan näkökannoista. Toinen merkittävä seikka on

²⁸ Aslan 2010, s. 5

Yhdysvaltojen sisäpoliittinen jakauma sotilas- ja siviilivirkamiesten välillä valtionhallinnossa. Maan puolustushallinnossa työskentelee kaikkiaan 2,1 miljoonaa ihmistä (2009). Vertailuesimerkkinä Kilcullen tarjoaa Yhdysvaltain ulkoministeriön ja ulkomaisen kehitystoimen henkilöstömäärän, joka nousee yhteenlaskettuna noin 8000 henkeen. Tämä tarkoittaa siis, että jo asevoimien soittokunnissa on töissä enemmän henkilöstöä kuin maan ulkopoliittikkaa tekevissä elimissä. Näin ollen on varsin ymmärrettävää, että vuoden 2001 syksyn myötä on Yhdysvaltojen ulkopoliittikasta tullut verraten sotilaallista toimintaa. Resursseja omaavalle toimelle on annettu paljon vastuuta kriisin ratkaisemisessa.²⁹

Tarkasteltaessa Reza Aslanin väitettä globaalien jihadismin kaltaisen sosiaalisen liikkeen vastustamisesta, ymmärretään, että merkittävimmin resurssoitu yhdysvaltalainen ulkopoliittikan tekoväline, asevoimat, on symmetriseen sodankäyntiin tarkoitettuna organisaationa ollut valtavien muutospainoiden edessä yrittäessään ratkaista Irakin ja Afganistanin kaltaisia tilanteita. Tällaisesta kehityksen yrityksestä esityksinä on syntynyt muun muassa maavoimien kenttäohjesääntö vastakumoukselliseen toimintaan *Counterinsurgency Field Manual* (U.S. Army Field Manual No. FM 3-24/Marine Corps Warfighting Publication No. 3-33.5)³⁰, jonka esipuheen kirjoittajan everstiluutnantti evp. John A. Nagl'in mukaan se vastaa sodankäynnin muutoksen ymmärryksen tarpeeseen.³¹ Mainittu teos on erittäin hyvä esitys siitä, miten vakaa halu Yhdysvalloilla on ollut muokata raskasta asevoimiensa koneistoa kohti uudenlaisten turvallisuusuhkien kohtaamista. Tämä kenttäohjesääntö pyrkii kuitenkin vaikuttamaan vain alueellisiin ja olemassa oleviin kumouksellisiin konflikteihin. Tällaiset avoimet konfliktit sinällään eivät edistä globaalien jihadistisen sosiaalisen liikkeen tukahduttamista, vaan Aslanin esittämän mukaisesti ainoastaan radikalisoivat sitä entisestään tuoden liikkeelle aivan uudenlaista kuulija- ja kannattajakuntaa sellaisistakin piireistä, jotka eivät olleet aikaisemmin kokeneet sen sanomaa loogiseksi tai mielekkääksi.

Tällaisen maailmanpoliittisen vastakkainasettelun kautta, oltiin siitä mitä mieltä tahansa, havaitaan sosiaalisen liikkeen muodostavan konfliktin heikommalle ja usein kumoukselliselle osapuolelle todellisen toimintavaihtoehdon. Sosiaalinen liikehdintä sinällään on vain yksi tapa selittää modernin turvallisuusympäristöön vaikuttavia voimia ja niitä vastustavia tekijöitä, mutta se antaa pätevän perustan maailmanlaajuisen kumouksellisuuden organisaatiomallin ymmärtämiselle ja vaikutusperiaatteiden hahmottamiselle. Kumouksellisista konflikteista tai terrorismiin toimintakeinoinaan nojaavista liikkeistä näkee tehtävän varsin harvoin sosiaaliseen liikehdinnän malliin pohjaavaa analyysiä. Sen merkitystä organisaatorakenteiden, toimintamallien ja vaikuttavuuden kannalta ei kuitenkaan tulisi sivuuttaa tutkittaessa mitä tahansa kumoukselliseen päämääräänsä pyrkivää radikaalia organisaatiota. Kun tällainen

²⁹ <http://www.youtube.com/watch?v=MyfRQRC59jk&feature=>, 26.10.2011

³⁰ USA FM 3-24, MCWP 3-33,5 2007

³¹ <http://youtube.com/watch?v=QuDlrrRDfUw>, 18.3.2012

radikaali liike tai spontaanikin kumouksellinen liikehdintä ymmärretään sosiaaliseksi liikkeeksi, kyetään se asettamaan oikeaan tarkasteluperspektiiviin kyseisen konfliktin kokonaisvaikuttavuuden hahmottamiseksi. On esimerkiksi väistämätöntä, että globaalin jihadismin kaltaista sosiaalista liikettä vastaan joudutaan käyttämään tietty määrä äärimmäisiä voimakeinoja, mutta perimmäisiä toiminnallisia syitä sosiaalisen liikkeen mallin kautta ymmärtämällä osataan asettaa vastatoimet ja niiden merkitys oikeaan perspektiiviin.

Yhdysvaltain strategisen painopisteen siirto Kiinan nousevaan tähteen reagoimiseksi on osaltaan osoitus sosiaalisen liikkeen uhkaan vastaamisesta. Joukkojaan Irakista ja Afganistanista 2010-luvulla pois vetäessään maan voidaan katsoa yhtäältä tiedostaneen toimiensa merkitys edelleen radikalisoivana tekijänä ja toisaalta tietoisesti välttävän symmetriseen sodankäyntiin suunnitellun laajan koneiston keihäänkärjen tylsyttämistä pitkissä vastakumouksellisissa konflikteissa, joiden merkityksellisyys omien intressien turvaamiselle on liian mitätön suhteessa panokseen. Se, miten edelleen hengissä olevaan globaalin jihadismin uhkaan vastataan tulevaisuudessa, on tätä kirjoitettaessa vielä epäselvää. Tällaisen toiminnan voidaan kuitenkin arvioida olevan joukko sotilaallisten, poliittisten ja laajojen turvallisuusorganisaatioiden kokonaiskoordinoituja aktiviteetteja. Nähtäväksi jääkin mikä tulee olemaan sotilaallisella voimalla vastaamisen merkitys globaalin jihadistisen liikkeen luomaan uhkaan tulevaisuudessa.

LÄHTEET

- Aslan, Reza, 2010, *Global Jihadism – A Transnational Social Movement*, Saarbrücken, VDM Verlag
- Burke, Jason, 2003, *Al-Qaeda – The True Story of Radical Islam*, Lontoo, New York, I.B:Tauris&Co Ltd
- <http://www.youtube.com/watch?v=MyfRQRC59jk&feature=>, 26.10.2011
- <http://www.youtube.com/watch?v=QuDlrrRDfUw>, 18.3.2012
- Jokinen, Christian & Kullberg, Anssi, 2006, *Separatismi ja Islamismi – kansallismieliset ja islamistiset liikkeet Euraasian konflikteissa*, Jyväskylä, Kustannus Oy Suomen Mies
- Limnell, Jarno, 2011, *Maailma ja Suomi 9/11 jälkeen*, Helsinki, Werner Söderström OY
- Sageman, Mark, 2008 *Leaderless Jihad – Terror Networks in the Twenty-First Century*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press
- Stenersen, Anna, 2008, *Al-Qaida's Quest for Weapons of Mass Destruction – The History behind the Hype*, Saarbrücken, VDM Verlag Dr. Muller Aktiengesellschaft&Co.
- Sutton, Philip W. ja Vertigans, Stephen Islamic 2006, "New Social Movements"? Radical Islam, AL-QA'IDA and Social Movement Theory, *Mobilization: An International Quarterly*, Volume 11, Number 1 / 2008, s. 102-103
- Tarrow, Sidney, 1994, *Power in Movement: Collective Action, Social Movements and Politics*, Cambridge, Cambridge University Press
- Tilly, Charles, 2004, *Social Movements, 1768–2004*, Boulder/CO, Paradigm Publishers
- U.S.Army, U.S.Marine Corps, 2007, *Counterinsurgency Field Manual*, USA FM 3-24, MCWP 3-33,5, Chicago ja Lontoo, The University of Chicago
- Westd, David: *Handbook of Political Theory: New Social Movements*, 2004, <http://www.omnilogos.com/2011/06/28/new-social-movements/>,10.3.2004
- Williams, Robert Alan, 2009, *To Kill or Not to Kill – The Global Jihadist Movement and the Doctrine of Takfir*, M.litt, Middle East and Central Asian Security Studies, University of St Andrews, <http://www.scribd.com/doc/19241832/To-Kill-or-Not-to-Kill-The-Global-Jihadist-Movement-and-the-Doctrine-of-Takfir>, 13.12.2011
- Zabel, Sarah E. 2011, *The Military Strategy of Global Jihad*, Lexington, KY, The U.S. Army War College, Carlisle Papers in Security Strategy Series,